
XIX საუკუნე: ეპოქა და ლიტერატურა

თამაზ ვასაძე

(საქართველო, თბილისი)

თავის დახსნა

(ალუდა ქეთელაურის ფერისცვალების ინტერპრეტაციისათვის)

შინაგანი მეტამორფოზა, რომელსაც „ალუდა ქეთელაური“ მთავარი პერსონაჟი განიცდის, მისი მნიშვნელობა მეტნაკლებად სრულად ვერ იქნება გააზრებული, თუ ცხადი არ გახდა ალუდას ქცევის მოტივები საზოგადოებასთან კონფლიქტის ბოლო ეტაპზე.

ალუდა ქეთელაურის ქცევა ხატობაზე უცნაური და ძნელად ასახსნელია. როგორც გვახსოვს, იგი ხევისბერისგან ითხოვს გუდანის ჯვარს მაჰმადიანის სულისთვის მსხვერპლი შესწიროს, ხოლო ამ თხოვნის უარყოფის შემდეგ მსხვერპლს თვითონ წირავს. ალუდას ქცევის უცნაურობა ის არის, რომ იგი თემისგან ისეთ რამეს ითხოვს და მერე თავად აკეთებს, რაც ხევესურების მრწამსთან და წეს-ჩვეულებებთან სრულიად შეუთავსებელია, მაგრამ თითქოს ვერ აცნობიერებს ამას, ვერ აღიქვამს რეალობას, რომელშიც იმყოფება.

„ურჯულო“ მტერი თემისთვის თითქმის არაადამიანია, უწმინდური, დემონურად მანკიერი არსებაა და ასეთი არსების სულის ღმერთისთვის მსხვერპლშენივით შევედრება გაუგონარი და აბსოლუტურად მოუთმენელი მკრეხელობაა. ბუნებრივია, ეს ალუდასაც უნდა ესმოდა, მაგრამ რჩება შთაბეჭდილება, რომ მას „ურჯულოს“ სულზე ზრუნვისადმი თემის შემწყნარებლობის იმედი აქვს, ვერ იაზრებს, რამდენად მტკიცეა „მტრის ხატი“, რომლის დამსხვრევასაც ცდილობს და რით დასრულდება ამგვარი ცდა.

უცნაურია, როგორ შეიძლება ალუდასთვის მოსალოდნელი არ იყოს თავის თხოვნაზე ხევისბერის პასუხი, – რომელსაც ეს მკრეხელური თხოვნა „სხვა რიგის შიშს“, მისტიკურ ძრწოლას გვრის – თუნდაც იმიტომ, რომ ამგვარი პასუხი, დაწურული ფორმით, არსებითად მას უკვე მიღებული აქვს. როცა იგი შატილელებს მუცალთან ორთაბრძოლის ამბავს უყვება და ამბობს: „იმ ცხონებულსა მუცალსა რკინა სდებიყო გულადა“, მას მაშინვე ხისტად მოუჭრიან: „რას ამბობ, ქისტის ცხონება არ დაწერილა რჯულადა!“. გაუგებარია, რამ შეიძლება აფიქრებინოს ალუდას, რომ ეს კატეგორიული პოზიცია შესაძლებელია შეიცვალოს, მითუმეტეს, რომ მისი გამოხატვის შემდეგ ამ ადამიანის კონფლიქტი საზოგადოებასთან მხოლოდ მწვავედება – თემი არათუ მაჰმადიანი ქისტის ცხონებას მიიჩნევს წარმოუდგენლად, არამედ „ურჯულო“ მტრის ცხედრის მიმართ ბარბაროსული სისასტიკის გამოვლენაზე, მისთვის

ხელის მოჭრაზე უარის თქმას; ხოლო ალუდა თემის სამართალს, რომელიც მოკლული მტრის დასახიჩრებას იწონებს, „ცოდვა-ბრალით მონათლულს“ უწოდებს. ალუდას არავითარი საფუძველი არ აქვს სჯეროდეს, რომ ამ სამართლით მცხოვრები ხალხი საკუთარი ღვთაებისთვის „ურჯულოს“ სულის შევედრებას შემწყნარებლურად მოეკიდება.

ხატობაზე ალუდას ქცევას გასაგებს ხდის იმ გარემოების გააზრება, რომ ხევისბერთან საუბარში იგი არ ასაბუთებს, რატომ თვლის გამართლებულად გუდანის ჯვრისთვის მაჰმადიანი მუცალის „შეხვეწებას“ – არ ლაპარაკობს თავის ახალ მსოფლხედვაზე, არ ცდილობს თავისი ახალი აზრის ჭეშმარიტების დამტკიცებას, რომელსაც მისი თხოვნა ემყარება. რა შეიძლება იყოს ამის მიზეზი, თუ არა ის, რომ მან ეს აზრი ბასრი პოლემიკური ფორმით მანამდე უკვე ამოოდ, უშედეგოდ გაუმხილა ხევსურებს: „ჩვენ ვიტყვით, კაცნი ჩვენა ვართ, მარტოთ ჩვენ გვზდიან დედანი, ჩვენა ვცხოვრდებით, ურჯულოთ კუპრში მიელის ქშენანი... ამის თქმით ვნარამარაობთ, ღვთიშვილთ უკეთეს იციან, ყველანი მართალს ამბობენ, განა ვინაცა ჰფიცვიან?!“.

იმის გარდა, რომ ღმერთი კონფესიების მიხედვით არ ყოფს ადამიანებს ცხოვნების ღირსებად და ცხოვნების შესაძლებლობას მოკლებულებად, ალუდამ თანატომელებს იმაზეც მიუთითა, რაც ამ შეხედულების ერთ-ერთი მთავარი საყრდენია – ღმერთი ვაჟკაცობას „ურჯულოსაც“ ანიჭებს. სწორედ ამას ნიშნავს კონტექსტს, სულის ცხოვნების თემას გარეგნულად, მაგრამ არა შინაარსობრივად აცდენილი ალუდას ეს გამონათქვამი: „მით ვაქებ ვაჟკაცობასა, არ იყიდება ფულადა“, რომლითაც იგი პასუხობს თანამოსაუბრის უკვე ციტირებულ რეპლიკას: „რას ამბობ, ქისტის ცხოვნება არ დანერილა რჯულადა!“. ალუდას სიტყვები გულისხმობს – ვაჟკაცობის შეძენა შეუძლებელია იმიტომ, რომ იგი თანდაყოლილია, ანუ მას ღმერთი ანიჭებს ადამიანს რჯულის განურჩევლად და ამით ცხოვნების ღირსს ხდის.

ხევისბერთან დიალოგში ალუდა ასეთ აზრებს აღარ გამოთქვამს, რაკი იცის, რომ მათ დამარწმუნებელი ძალა კვლავ არ ექნება, ისინი კვლავ გაუგებარი და მიუღებელი დარჩება. ეს მეტყველებს, რომ სინამდვილეში ალუდა სავსებით ფხიზლად აღიქვამს გარემომცველ რეალობას და თავის მოქმედებას სწორედ მისი რაობის გათვალისწინებით წარმართავს.

თუ ამ არსებით მომენტს მხედველობაში ვიქონიებთ, ხატობაზე ალუდას ქცევის ლოგიკა ასე გამოიკვეთება: იგი გუდანის ჯვრისადმი პატივისცემით იცავს ფორმლობას, ასრულებს არსებულ წესს და ღვთისმსახურისგან ითხოვს „მაუნათლავის“ სახელზე მსხვერპლის შეწირვას ისე, რომ თავისი თხოვნის შესმენას არ მოელის, ხოლო როცა თხოვნაზე უარს მიიღებს, აკეთებს იმას, რაც წინასწარ აქვს გადამწყვეტილი – ხევისბერის ნაცვლად თვითონ სწირავს მსხვერპლს გუდანის ჯვარს მაჰმადიანი მუცალის სულის სარგოდ; ალუდა ელოდება თემის მკაცრ რეაგირებას თავის ქმედებაზე, მზადაა სასჯელისთვის, რომელიც, როგორც მისთვის სავსებით ცხადია, გარდაუვალად მოყვება ამ ქმედებას – თემის თვალთახედვით, არნახულ მკრეხელობას.

ხატობაზე „ურჯულოს“ სულის საცხოვნებლად მსხვერპლის შეწირვით ალუდა გააზრებულად ასხამს ხორცს თავის იდეას, გააზრებულად უძებნის მას ზუსტ მატერიალურ – პრაქტიკულ შესატყვისს, საგანგებოდ ახდენს იმის თვალსაჩინო დემონ-

სტრირებას, შეიძლება ითქვას, ილუსტრირებას, რომ ღმერთი კონფესიური ნიშნით არ ახარისხებს ადამიანებს სულიერ-ზნეობრივი თვალსაზრისით სრულფასოვნებად და არასრულფასოვნებად, სასუფეველში და ჯოჯოხეთში მოსახვედრებად; ამიტომ ღირსეული „ურჯულოს“ სულის ცხონება შესაძლებელია.

აღუდას ქმედება გააზრებული და მიზანმიმართულია – შეგნებული ამბოხია თემის ტრადიციული რელიგიის წინააღმდეგ და საზოგადოების რეაქციის შეგნებულად გამონვევაა. ამ უპრეცედენტო, თანატომელთათვის უკიდურესად გამაღიზიანებელი ქმედებით აღუდა საკუთარი ნებით დაიტყეს თავს თემის რისხვას, რომელიც არამარტო საზოგადოებისგან მოკვეთას, არამედ სიკვდილსაც შეიძლება მოასწავებდეს მისთვის: „შასმულემ ხევსურთშვილებმა მოიმარჯვიან ფარები, უნდა სცენ ქეთელაურსა, კაპასად ჟღერენ რვალები“.

იმას, რომ აღუდა ქეთელაური არსებითად თვითონ განუსაზღვრავს თავისთავს მკაცრ სასჯელს, მეტად მნიშვნელოვანი ფსიქოლოგიურ-მორალური და მსოფლმხედველობრივი წანამძღვრები აქვს. აღუდას თავგანწირვისკენ უბიძგებს ისეთი ძირეული და მძლავრი მოტივები, რომ ეს თავგანწირვა აუცილებლობის ხასიათს იძენს.

აღუდა ქეთელაურის თავგამეტებული ქმედების ყველაზე ღრმა მოტივები შეიძლება დავინახოთ იმ პასაჟებში, რომლებშიც მისი სულიერი სამყარო ასევე ყველაზე ღრმად არის წარმოჩენილი – მის კომპარულ ხილვაში („ვისაც მტერობა მასწყურდეს...“) და განსაკუთრებით სიზმარში.

ორივეგან, ხილვაშიც და სიზმარშიც, უკიდურესად მწვავე აღქმის და შეფასების საგანია აღუდას და მისი თანატომელების ცხოვრება მთლიანად, დამყარებული დაუსრულებელ შურისძიებაზე და სისხლისღვრაზე. ხილვაში აღუდას თავისი საზოგადოების ყოფა თავიდან ბოლომდე შურისმაძიებლობით, სასტიკი ძალადობის ცოდვით, სისხლით გაჟღენთილად ესახება. ამ ყოფაში სისხლიანია, ცოდვიანია თვით რელიგიაც – სისხლის გუბებში ჩამდგარი ადამიანის შესახებ აღუდა მწარედ ფიქრობს: „პირჯვარი დაინეროდის, მითამ საყდარში არია“. თემის ტრადიციული რელიგიის სისხლით ნაბილწულობის – მის მიერ სისხლისმღვრელი ძალადობის, შურისძიების დაკანონების ერთბაშად და მტკივნეულად დანახვაც კარნახობს აღუდას, რომ „ღვთიშვილთ უკეთეს იცინან“, რომ შეუძლებელია ადამიანების მტრული, მომაკვდინებელი გათიშულობა ღმერთის ნების შესაბამისი იყოს...

აღუდას ხილვა გამოხატავს მის ტრაგიკულ განცდას, რომ იგი ძალადობაზე დაფუძნებული, მთლიანად ცოდვით მოცული ყოფიერების თანამონაწილეა და განუყოფელია მისგან, რომ ამ ფატუმივით უცვლელი და უძლეველი ყოფიერების ტყვეა.

სიზმარში აღუდას თავისი და იმ საზოგადოების ცხოვრება, რომელსაც ეკუთვნის, სისხლისმღვრელ შურისძიებათა გამუდმებულ, ამაზრზენ წრებრუნვად წარმოუდგება: მას ესიზმრება, რომ დაღუპულ თანატომელს სხვა ხევსურებთან ერთად გლოვობს და სალაშქროდ, შურის საძიებლად ემზადება; ანუ აღუდასთვის თავისი უზნეობით უკვე შემზარავი და აღმამფოთებელი სისხლისღვრა კვლავ უსასრულოდ გრძელდება და თვითონაც კვლავ, ძველებურად მონაწილეობს მასში, რაც დანაშაულის ისედაც მძიმე გრძნობას კიდევ უფრო უმძიმებს, იმდენად, რომ საკუთარ თავს კანიბალად აღიქვამს.

ეს ხდება სიზმარში მუცალის გამოცხადების ძალით – მის მიერ მოკლული მუცალის ხატი ისევე არ ასვენებს ალუდას, როგორც მაკბეტს თავისი მსხვერპლის, ბანკოს აჩრდილი. სიზმარი მთელი სისავსით გამოხატავს ალუდას აუტანელ სინდისის ქენჯნას მუცალის მოკვლის გამო – მუცალი ხანჯალს უდებს ხელში და სიკვდილს ითხოვს მისგან, რითაც საშინელ მკვლელად აგრძნობინებს მას თავს, ხოლო ხევსურთა ყოფას აფასებს როგორც „ლაშქრობით, ხმლების ქნევით ძლომას“, რასაც მოსდევს ალუდას მიერ თავისთავის – ამგვარ ყოფაში კვლავინდებურად ჩაბმულის – დანახვა კაციქამიად, კაცის ხორციით მძლომელად.

ალუდას დათრგუნულობას ანტიჰუმანურობით დამახინჯებულ ცხოვრებაში მონაწილეობისთვის თავის არიდების შეუძლებლობით, ამგვარი ცხოვრების ტყვეობაში დარჩენით სიზმარში განსაკუთრებით მკვეთრად გამოხატავს ის, რომ იგი ვერ ახერხებს საკუთარი კანიალისტური აქტის შეწყვეტას, თუმცა ძაგს ეს აქტი. „დავჯე, ჯამ ვინამ დამიდგა, კაცის ხორც იყო წვნიანი; ვსჭამდი, მზარავდა თუმცაღა კაცის ხელ-ფეხი ძვლიანი...“.

სინდისის მიერ მხილებულ და ქენჯნილ ალუდას ძულს და აძრწუნებს საკუთარი თავი, საკუთარი ცოდვიანი ცხოვრება, რომელიც არც მომავალში შეიძლება იყოს სხვანაირი; ეზიზლება თავისი და მთელი საზოგადოების განუწყვეტელი კაცისკვლით შებღალული არსებობა, რომლისგან გათავისუფლების შესაძლებლობას ვერ ხედავს, რომლის გაგრძელებაც აუცილებლად მოუწევს როგორც თემის წევრს. ყოველივე ეს მას სასონარკვეთილებაში აგდებს.

ვაჟა ფშაველას გმირის შინაგანი დრამის არსის გაგებას აადვილებს სასონარკვეთილების კირკეგორისეული დახასიათება – „სიკვდილით დაავადება“, სნეულება, რომელიც თავს იჩენს როგორც დაუსრულებელი სულიერი აგონია; იგი ბოლომდე არ კლავს, მაგრამ არც აცოცხლებს ადამიანს; განსაკუთრებულად ღრმა, ყველაზე ნამდვილი სასონარკვეთილების გამომწვევი კი უწინარესად საკუთარი არსების მიუღებლობაა, გამოუვალი ბრალეულობის განცდაა.

დანაშაულის გრძნობა, სინდისის ქენჯნა, თავისთავად, მხოლოდ უნაყოფოდ აწამებს, ღრღნის და ანგრევს ადამიანს. არსებობს მოსაზრება, რომ ჯოჯოხეთის შესახებ წარმოდგენა წარმოშვა დაუსრულებლად მტანჯავი, სასონარკვეთი სინდისის ქენჯნის ფსიქოლოგიურმა და მორალურმა გამოცდილებამ. გაუნელებელი სინდისის ქენჯნის და უსაშველო სასონარკვეთილების, გამუდმებული სულიერი წამების, კვდომის ჯოჯოხეთურ მდგომარეობაში აღმოჩნდება ალუდა ქეთელაურიც.

ამგვარი მდგომარეობიდან ერთადერთი გამოსავალია მონანიება – სრულად გაცნობიერებული და აღიარებული ცოდვისგან რადიკალური გამიჯვნა და გადამჭრელი ქმედება, მიმართული იმის ასანაზღაურებლად, რაც ადამიანმა თავისთავს თუ სხვებს დაუშავა. ს. ფრანკის თვალთახედვით, სინდისის ქენჯნის ტანჯვა დაიძლევა მხოლოდ სხვაგვარი ტანჯვის, სხვაგვარი სიმძიმის ტვირთებით, მსხვერპლის გაღებით, რომელიც ბრალს გამოისყიდის; ეს არის „ჯვრის გზა“, მსხვერპლგაღების ქრისტიანული გზა, რომელზე შემდგარიც ბრალის გამომსყიდველ და სულის განმკურნებელ მსხვერპლს სიყვარულით, სიყვარულის გულისთვის გაიღებს.

ალუდა სწორედ ასე გაიღებს მსხვერპლს – სიყვარულით მუცალისადმი როგორც მისთვის ძვირფას ახლობლად ქცეული ადამიანისადმი, როგორც „თავის ლამაზი ძმისადმი“. ალუდა მის გამო უბრალოდ კურატს კი არ იმეტებს მსხვერპლშესაწირად,

არამედ თავის მყარ დაფუძნებულობას და კეთილდღეობას მშობლიურ გარემოში, მაღალ საზოგადოებრივ სტატუსს და ავტორიტეტს, თვით საკუთარ სიცოცხლეს.

ეს თვითშენიშვნა სინდისის ქენჯნისგან, დანაშაულის მტანჯველი გრძნობისგან, სასონარკვეთილებისგან ალუდას გამათავისუფლებელია. ბრალის გამომსყიდველი მსხვერპლგაღება მას ან სულიერი განკურნების საწინდრად, ან სიკვდილისწინა შინაგან განწმენდად ექცევა.

ცოდვის – ამ შემთხვევაში მკვლევლობის – გამოსყიდვა მონანიებით და მსხვერპლგაღებით, სასჯელის ნებაყოფლობითი ტვირთებით – ქრისტიანული ეთიკის ეს პარადიგმა განხორციელებული ალუდა ქეთელაურის ბედში, ისევე როგორც რასკოლნიკოვის ტრაგიკულ ისტორიაში.

თუმცა რასკოლნიკოვისგან განსხვავებით ვაჟა ფშაველას გმირს არავინ, არც ერთი ადამიანი არ ეხმარება ბრალეულობით გამონვეული სულიერი ტანჯვისგან მხსნელი, ბრალის გამომსყიდველი მონანიების და მსხვერპლგაღების გზის არჩევაში, ეს არჩევანი მთლიანად მისი ზნეობრივი ინტუიციის ნაყოფია. ასევე არავინ დახმარებია მას, ზიარებოდა ქრისტიანული ზნეობის სხვა ისეთ ფუძისეულ პრინციპებსაც, როგორებიცაა „არა კაც კლა“, „გიყვარდეთ მტერნი თქვენნი“, არავის უქადაგია მისთვის, რომ „ღვთიშვილთ უკეთეს იციან“, რომ ღმერთი ადამიანთა ცალკეულ ეთნიკურ-სარწმუნოებრივ ჯგუფს კი არ წყალობს, არამედ მას მთელი კაცობრიობა უყვარს. ეს პრინციპები, ასეთი ღმერთი ალუდამ თვითონ, სპონტანურად, საკუთარი მორალური ალღოს და მტკიცენიული სულიერი გამოცდილების წყალობით აღმოაჩინა თავისთავში, თავის არსებაში.

ვაჟა ფშაველამ წარმოსახა სრულიად უჩვეულო, უნიკალური მოვლენა: საშინელ, აბსოლუტურ მარტოობაში გამომწყვდეულმა ადამიანმა თვითონ გაიქრისტიანა თავი; მარტოდმარტო დამოუკიდებლად, სოციალური გარემოდან მიღებული რაიმე კულტურული საზრდოს გარეშე წარმოიდგინა ღმერთი ქრისტიანულად, ჰუმანიზებულად.

ღმერთზე ასეთი წარმოდგენა ალუდასთვის ის საყრდენია, რომელიც ჰუმანისტური მორალურ-რელიგიური ამბოხებით საზოგადოებასთან რადიკალურ დაპირისპირებას და ამ თავგამეტებული აქტით ბრალეულობის გრძნობისგან თავის დახსნას შეაძლებინებს; შეაძლებინებს გაიმთელოს გახლეჩილი შინაგანი არსება, დაძლიოს თავისთავთან ღრმა კონფლიქტი საზოგადოებასთან კონფლიქტის ბოლომდე გამწვავებით.

ვაჟა-ფშაველას პერსონაჟი თავისებურად გაივლის პიროვნული განვითარების იმ სტადიებს, რომლებსაც კირკეგორი გამოკვეთს – ნახტომებს ახორციელებს ესთეტიკური სტადიიდან, ანუ გრძნობებს, ემოციებს, ვნებების სტიქიას მინებებული არსებობიდან ეთიკური სტადიისკენ, მტანჯველი ზნეობრივი რეფლექსიით დამძიმებული ყოფიერებისკენ და რელიგიური სტადიისკენ, რომელზეც ადამიანი მკვეთრად ინდივიდუალიზებულ – და არა ფორმალისტებულ – ურთიერთობას ამყარებს ღმერთთან...

მსხვერპლგაღება, თემის მიერ დაკისრებული სასჯელის, მშობლიური მხარიდან გაძევების ატანა ალუდასთვის, რასაკვირველია, მძიმეა („ერთხელ მაუნდა ალუდას, ერთხელ მობრუნვა თავისა: „მშვიდობით, საჯიხვეებო, გამახარელო თვალისა! მშვიდობით, ჩემო სახკარო, გულში ამშლელი ბრალისა...“). მაგრამ ამავე დროს

ეს სასჯელი შვებაც არის მისთვის, იმიტომაც, რომ თავს დააღწევიანებს მას თემის ცხოვრების წესისთვის, რომელსაც გარდაუვალად თანსდევს სისხლისღვრა და რომლის შესაბამისად არსებობის გაგრძელება აღარ სურს და აღარ შეუძლია.

ალუდა ქეთელაური, ძლიერი, ვაჟკაცური ბუნების, შეუპოვარ მოქმედებას ჩვეული ადამიანი, ვერ ეგუება ცოდვიანი, სისხლიანი ყოფის, უნაყოფო სინდისის ქენჯნის და სასონარკვეთილების სატუსალოში სულიერ კვდომას და გადამჭრელი ქმედებით – მსხვერპლგალებით გაანგრევს მის ყრუ კედლებს.

Tamaz Vasadze
(Georgia, Tbilisi)

The Salvation (on the interpretation of Aluda Ketelaure's transfiguration)

Summary

Key words: Vazha Pshavela, Aluda Ketelaure, pangs of conscience, feeling of guilt, sacrifice.

The inner metamorphosis experienced by a titular protagonist of “Aluda Ketelaure”, its significance cannot be more or less fully understood unless the motives for Aluda’s behavior at the last stage of the confrontation with his commune are clarified.

Aluda’s sacrificial offering for the “unbeliever” is a thoughtful and purposeful act – an open revolt against traditional beliefs and practices of the commune and a conscious challenge to his fellow villagers. With this unprecedented, extremely provocative act, Aluda at his own free will takes upon himself the wrath of the community where the only fit punishment for this act is expulsion or even death.

The most profound motives of Aluda Ketelaure’s selfless action can be seen in the passages where his spiritual world is manifested also most profoundly – in his nightmare vision (“Who seeks enmity” ...) and especially in a dream.

Both in vision and in dream, the subject of extremely acute perception and evaluation is the life of Aluda and his fellow villagers which is totally based on endless revenge and bloodshed. In his vision, Aluda views the existence of his commune totally wrapped up in sin of blood feuds, revenge and cruel violence. Aluda’s vision expresses his tragic feeling that he is an integral part of the life based on violence, totally wrapped up in sin and a captive of an unchangeable like fatum and the irresistible existence.

In a dream, Aluda imagines his life and the life of the community he belongs to as the vicious cycle of bloody revenge. For Aluda, the already terrible in its immorality and outrageous bloodshed continues indefinitely and he himself participates in it again, which further aggravates his feeling of guilt so much that he begins to perceive himself as a cannibal.

This happens in a dream when Mucali appears – the figure of Mucali whom he had slain does not give Aluda a rest, just like Banquo’s ghost to Macbeth. The dream in its entirety expresses unbearable pangs of conscience because of killing Mucali. Aluda’s depression by the impossibil-

ity to avoid participation in the anti-human distorted life, remaining a captive of such a life is especially vividly expressed in a dream by the fact that he fails to interrupt his own cannibal act, although this is disgusting to him.

Being exposed and tormented by conscience Aluda hates and does not endure himself, his own sinful life, that cannot be otherwise in the future too; he hates the existence of himself and the entire commune, besmirched by permanent enmity and manslaughters, from which he cannot escape, and which he will have to continue all his life as a member of this community. All this leads him to despair.

The understanding of the inner drama of Vazha Pshavela's protagonist is facilitated by the characterization of despair according to Kierkegaard – the “sickness unto death”, which is manifested as a constant spiritual agony; worse than any illness, but it does not allow a person to live; primarily caused by a rejection of oneself and a feeling of terrible, irreparable guilt.

The only way out of this state of repentance is to fully realize and radically dissociate oneself from recognized sin and a decisive act aimed at compensating for the harm that a person has done to himself or others. According to S. Frank, the suffering a pang of conscience can be overcome only by taking on another kind of suffering, another kind of burden, by offering a sacrifice to redeem one's fault...

Aluda's salvation lies in self-sacrifice from remorse, from anguished feelings of guilt, despair. The sacrifice offered for the atonement of guilt will turn for him either a precursor of spiritual healing or inner cleansing before death.

Redemption of sin – in this case of murder – repentance and sacrifice, voluntary burden of punishment – this paradigm of Christian ethics is realized in the fate of Aluda Ketelaury, as well as in Raskolnikov's tragic story.

However, unlike Raskolnikov, nobody helps the protagonist of Vazha Pshavela in choosing a path that will relieve from spiritual suffering caused by guilt, repentance of the sinner and sacrifice, and this choice is entirely the result of his moral intuition. And no one preached to him that God shows mercy not to separate ethno-religious groups of people, but He loves all humanity. Aluda discovered this in himself spontaneously, with his own essence thanks to his own painful spiritual experience.

For Aluda, such a human conception of God is a support that will give him strength in a radical confrontation with the commune by humanistic moral-religious revolt and by this selfless act release from guilt feeling; will help him to integrate the torn inner essence, overcome the deep conflict in himself by aggravation of the conflict with the community.

The protagonist of Vazha Pshavela in his own way passes those levels of personal growth that Kierkegaard highlights – transition from the aesthetic level, i.e. from the existence of the abandoned feelings, emotions, spontaneous passions to the different level of morality, to the existence aggravated by agonizing moral reflection and to the religious stage at which a person establishes clearly individualized and not formalized contact with God.

Aluda Ketelaury, an impetuous youth, brave combatant with strong, bold character, cannot reconcile with sinful bloody existence, with fruitless remorse of conscience and spiritual death in captivity of despair and by a decisive act – offering sacrifice destroys the walls of habitual social frontiers.